

TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA XORIJIY HAMKORLIKINING ROLI

M.Aliqulova¹, S. Rasulova²

Annotatsiya:

Ushbu maqolada globallashtirish sharoitida ta'lim tizimidagi o'zgarishlar, uning xalqarolashuvi, xorijiy tajribalar va hamkorlik bilan rivojlanishi keng yoritiladi. Shu bilan birga, xalqaro hamkorlikning o'rnini va xorijiy professor-o'qituvchilarning tajribasi ta'lim sifatiga qanchalik ta'sirga ega ekanligi ham tahlil qilinadi. Bundan tashqari, ta'lim tizimidagi ba'zi muammolarga zamonaviy yechimlar ham taklif qilinadi.

Kalit so'zlar: xalqaro ta'lim, globallashtirish, xorijiy almashinuv, xorijiy tajriba, xalqaro universitetlar, ta'lim sifati

Oliy ta'limni "xalqarolashtirish" atamasining paydo bo'lishi o'tgan asrning 90-yillarida "xalqaro ta'lim" atamasining o'rnini egallagan davr bilan bog'liq. Chet elda ta'lim olish, xalqaro almashinuvlar, talabalar va o'qituvchilarning harakatchanligi, xorijiy talabalarni o'qitish va boshqalar -bularning barchasi xalqaro ta'limning ajralmas qismi bo'lib, keyinchalik internatsionalizatsiyaning asosini tashkil etdi. Oliy ta'limda xalqaro komponent har doim bo'lgan. Talabalar va o'qituvchilarning mobilligi internatsionalizatsiya jarayonlaridan biri sifatida o'rta asrlardayoq, universitetlarda lotin tilini hamma joyda o'qitish tinglovchilarga bir ta'lim muassasasidan ikkinchisiga ko'chib o'tishga yordam bergan davrda amalda bo'lgan. Ikkinchi jahon urushidan keyin internatsionallashtirish jarayoni yanada xilma-xil tus oldi. Bu davr G'arb va Sharqning qarama-qarshiligi bilan ajralib turdi va har bir alohida mamlakat o'z manfaatlarini doirasida o'z ta'sirini kuchaytirishga harakat qildi. XX asr oxiri -XXI asr boshlarida internatsionallashtirishning rivojlanishi globallashtirish bilan belgilanadi. [4]

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoniga ko'ra, xalqaro aloqalar natijadorligini tahlil qilib borish, qo'shma dasturlar samaradorligini baholash, hamkorlikning yangi shakllarini rivojlantirish, chet ellik professor-o'qituvchilar va xorijidagi vatandoshlarni oliy ta'lim tizimiga jalb etish bo'yicha takliflar tayyorlash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir. [8]

Ushbu tadqiqotning ham maqsadi shundaki, ta'lim sifatini faqat bir davlat ichida rivojlantirish emas, balki bugungi globallashtirish sharoitida uni xorijiy professorlarning tajribalari va o'zaro hamkorliklari asosida yanada oshirishdan iboratdir.

Bugungi kunda respublikamizda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, o'qitishning innovatsion texnologiyalarini joriy etish, mustaqillik, ijodkorlik, tashabbuskorlik, tadbirkorlik kabi kasbiy sifatlarga ega yoshlarni tayyorlash hamda pedagoglarni rag'batlantirish maqsadida katta ahamiyatga ega, sazovor ishlar amalga oshirilmoqda. [2]

Respublikamizning oliy ta'lim muassasalari hamda Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi oliy ta'lim sohasida xalqaro aloqalarni rivojlantirib, dunyo rivojlangan davlatlarning tajribasini o'rganib, quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi: Oliy ta'lim muassasalari professor o'qituvchilarining malakasini oshirish; Ta'limning turli yo'nalishlari uchun yangi o'quv dasturlari, zamonaviy o'quv-metodik adabiyotlar yaratilishi; Oliy ta'lim muassasalari professor o'qituvchilarining xorijiy ilmiy amaliy seminar, konferentsiya va simpoziumlarda keng ishtirok etishi; Professor o'qituvchilarning va talabalarning xorijiy almashinuv dasturlari va treninglarda qatnashuvi; [5]

¹Aliqulova Mohira, SamDChTI Ingliz tili fakulteti 2-kurs talabasi, aliqulovamohira317@gmail.com

² Ilmiy rahbar: SamDChTI dotsenti v.b., PhD

Xorijiy tajriba va yutuqlar ta'lim tizimini bir necha jihatdan takomillashtirishda muhim rol o'ynaydi:

Global Istiqbol: o'qituvchilar va ma'murlarni xorijiy tajribalar bilan tanishtirish ularning ta'limga bo'lgan nuqtai nazarini kengaytiradi. Ular turli mamlakatlardan o'qitishning innovatsion usullari, o'quv rejaları va baholash usullari haqida bilib olishlari mumkin. Ushbu global istiqbol turli xil ta'lim ehtiyojlarini tushunishga va ularni mahalliy sharoitga moslashtirishga yordam beradi.

Madaniy almashinuv: xorijiy tajribalar o'qituvchilar va talabalar o'rtasida madaniy almashinuv va tushunishni rivojlantiradi. Turli xil ta'lim tizimlarini boshdan kechirish madaniy to'siqlarni yo'q qilishga yordam beradi va turli istiqbollarni qadrlashga yordam beradi. Ushbu madaniy almashinuv o'quv muhitini boyitadi va turli madaniyatlarga nisbatan bag'rikenglik va hurmatni targ'ib qiladi.

Innovatsiya va ijodkorlik: xorijiy tajribalarga ta'sir qilish ta'limdagi yangilik va ijodkorlikni rag'batlantiradi. O'qituvchilar o'zlarining amaliyotlariga kiritishlari mumkin bo'lgan o'qitish va o'rganishda yangi yondashuvlarni kashf etishlari mumkin. Dunyo bo'ylab innovatsiyalarni qabul qilish orqali ta'lim tizimlari talabalar va jamiyatning o'zgaruvchan ehtiyojlariga moslasha oladi, ijodkorlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi.[7]

O'zbekistonda ta'lim olish huquqi eng yuqori darajada, ya'ni Konstitutsiyaning 41-moddasi bilan kafolatlangan. Xalqaro hamkorlikning aniq mexanizmlari esa "Ta'lim to'g'risidagi qonun"ning 10-bobi ("Ta'lim sohasidagi xalqaro hamkorlik") 67- moddasida belgilangan. [3]

Mazkur qonun ta'lim tashkilotlariga xorijiy hamkorlar bilan quyidagi asosiy yo'nalishlarda ish olib borishga ruxsat beradi:

Ilmiy-tadqiqot faoliyati: Ilmiy-texnik hamkorlikni rivojlantirish, fundamental va amaliy ilmiy-tadqiqot loyihalarini birgalikda amalga oshirish.

Infratuzilmani kengaytirish: qo'shma fakultetlar, o'quv markazlari va ilmiy laboratoriyalar tashkil etish.

Akademik almashinuv: Xalqaro darajadagi ta'lim loyihalari, seminarlar, konferensiyalar, shuningdek, professor-o'qituvchilar, talabalar (magistrlar, doktorantlar) almashinuvini tashkil etish.

Innovatsion dasturlar: Ikki tomonlama diplomlar (Double Diploma)

dasturlarini joriy qilish va hamkorlikda kadrlar tayyorlashni olib borish.

Bugungi kunda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari ko'plab ta'lim dasturlarida faol ishtirok etib kelmoqda. Jumladan:

Yirik xalqaro ta'lim dasturlarida ishtirok O'zbekiston Oliy ta'lim muassasalarining xalqaro maydondagi faolligi Yevropa Ittifoqining "Tempus" va "Erasmus Mundus" dasturlarida faol ishtirok etishida yaqqol namoyon bo'ladi. Hozirda respublikada "Tempus" o'quv dasturining 20 ga yaqin loyihasi amalga oshirilmoqda, ularda O'zbekistonning 40 dan ortiq OTMLari ishtirok etib, ta'lim sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

UNESCO va ta'lim huquqining xalqaro standartlari ham muhim o'ringa ega.

Ta'lim sohasidagi global hamkorlikni ta'minlovchi tashkilotlar ichida Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha tashkiloti (UNESCO) muhim o'rin tutadi.[3]

O'zbekiston bir nechta xalqaro universitetlar bilan shartnoma ishlarini yo'lga qo'yimoqda.

Masalan, Malayziya universitetlari bilan hamkorlik, ilmiy aloqalarni rivojlantirish va talabalarga xalqaro bilim olish imkonini taqdim etmoqda. Hozir O'zbekiston va Malayziya oliygohlari o'rtasida 94 ta bitim, shartnoma va kelishuv amal qilmoqda. Bu hamkorlik fan va ta'lim sohasidagi loyihalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Oliy ta'lim sohasidagi aloqalar ikki davlatning strategik manfaatlariga xizmat qilishi bilan ahamiyatli. Malayziyaning innovatsion ta'lim metodlari va xalqaro tajribasi o'zbekistonlik talabalar va o'qituvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Bu esa, o'z navbatida, mamlakatdagi ta'lim sifati va ilmiy salohiyatni oshirishga hissa qo'shadi. Shu bois, O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarining 195 professor-o'qituvchisi malaka oshirish uchun

Malayziya oliy ta'lim tashkilotlariga yuborildi. O'z navbatida, Malayziya hamkor oliygohlari va ta'lim tashkilotlarining 230 professor-o'qituvchisi o'quv jarayoniga jalb etilgan.[6]

Bugungi kunda ta'lim sifatini nazorat qilish inspeksiyasi tomonidan kadrlarining bilim darajasi va salohiyatini oshirish jarayonidagi tahlillarga ko'ra ta'lim tizimida talaygina kamchilik va muammolar mavjud. Bunday muammolarga yechim topish, ularni bartaraf etish uchun quyidagi takliflarni ilgari suramiz:

- yuzaki ta'lim berish tizimidan chekinish va ta'lim sifatini nazorat ostiga olishda inson omilini qisqartirib, sohaga zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni to'liq amaliyotga joriy etish;

- ta'lim sifatini xorijiy tajribalar asosida rivojlantirish, mavjud imkoniyatlardan samarali foydalanish;

- Oliy ta'limda nazoratning ilg'or standartlarini shakllantirish va amaliyotga joriy etish;

- Xorijdagi etakchi mutaxassislarni O'zbekistondagi ta'lim nazorati jarayonlariga jalb etilishini ta'minlash;

- Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasining vazifalarini OTM professor-o'qituvchilariga tushuntirish maqsadida soddalashtirilgan qo'llanmalarni ishlab chiqish va tarqatish;

- ta'lim sifatini oshirish uchun istiqbolli loyihalarni ishlab chiqish va takomillashtirish kerak. [1]

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, oliy ta'limda xalqaro miqyosdagi hamkorliklarning o'zni katta. Ta'limdagi islohotlarning keng ko'lamda amalga oshirishida xorijiy professor-o'qituvchilarning faoliyati ham hissa qo'shadi va ta'lim sifatini yana bir pog'ona yuqori darajada rivojlanishiga turtki bo'ladi. Shunday ekan, oliy ta'limni internatsionallashtirish bugungi globallashtirish jamiyatning asosiy bo'g'ini hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Арзиматов Ботирали Абдумажидович. Таълим сифатини ошириш масалалари ва истиқболли режалар. – 2021. – 152 б.

2. Mavlyanov A., Achilov G.B., Ubaydullayev E.I. Ta'lim sifati: islohotlar, muammolar, yechimlar va istiqbollari haqida fikr va mulohazalar. – 2021. – 525 b.

3. Olimova S.F. Ta'lim sohasidagi xalqaro hamkorlik. – 2025. – 1084–1085 b.

4. Ta'limda xalqarolashuv va globallashtirish tushunchalarining mohiyati va o'zaro munosabati // Conference on the Role and Importance of Science in the Modern World. – 2024. – Vol. 1, №11. – B. 112–115. – URL: <https://www.universalconference.us/universalconference/index.php/crismw/article/view/3383>

5. Ta'lim sohasida xalqaro hamkorlikning yo'lga qo'yilishi: yutuqlar va kamchiliklar. – 2023. – URL: <https://arxiv.uz/uz/documents/referatlar/pedagogik-psixologiya/ta-lim-sohasida-xalqaro-hamkorlikning-yo-lga-qo-yilishi-yutuqlar-va-kamchiliklar>

6. Xorijiy tajriba, yangi bilimlar oliy ta'limda keng imkoniyatlar yaratadi. – 2025. – URL: <https://gov.uz/oz/edu/news/view/34991>

7. Xorijiy tajribalar va yutuqlarning ta'lim tizimini takomillashtirishdagi ahamiyati / S. Yusupova, E. Abdullayev, Sh.A. Akbaraliyev. – 2024. – B. 52–53.

8. O'zbekiston Respublikasi Prezident farmoni. – URL: <https://tuit.uz/post/prezidentfarmoniotm>.